



Bir Hainin Portresi: *Kaisar* Ioannes Doukas

Dr. Öğr.Üyesi Mehmet YAĞCI |  [0000-0002-6372-9339](https://orcid.org/0000-0002-6372-9339)
myagci@aku.edu.tr

Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Afyonkarahisar, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/03a1crh56>

Öz

Bizans İmparatorluğu, Makedon Hanedanı'nın (867-1056) ortadan kalkmasının ardından, XI. yüzyılın ikinci yarısında ciddi istikrarsızlık içine düşmüştür. Bu süreçte, Bizans'ın kudretli ailelerinin pek çoğu yeni bir hanedanın kurucusu olmak amacıyla isyan etmiştir. Bu iktidar mücadeleleri İmparatorluğun sınır savunmasında büyük zafiyetlere sebep olmuştur. Ioannes Doukas, İmparatorluk açısından bazı dönüm noktalarının yaşandığı XI. yüzyılın ikinci yarısındaki en önemli iktidar simsarlarından biridir. Ioannes, 1057'den 1080'lerin sonuna kadar İmparatorluk siyasetinde belirleyici bir figür olarak öne çıkmıştır.

Ioannes Doukas, ağabeyi X. Konstantinos (1059-1067) tarafından *Kaisar* unvanı ile onurlandırılmıştır. *Kaisar* unvanı, müteakip mücadelelerde Ioannes'i önemli bir iktidar odağı hâline getirmiştir. Doukas ailesinin en kıdemli üyesi olan Ioannes, X. Konstantinos'un ölümünün ardından İmparatoriçe Eudokia ve oğlu Mikhail'i himaye etmiştir. Eudokia, bu yıllarda Anadolu'da büyük bir tehdit oluşturan Türk akınlarına karşı koymakta aciz kalınca Romanos Diogenes ile evlenerek onu tahta çıkarmıştır. Fakat IV. Romanos (1068-1071), Eudokia ve oğlu Mikhail'in saltanat hukukuna saygı göstermeyince Ioannes devreye girmiştir. Ioannes ve oğlu Andronikos, tertipledikleri ihanet planını Malazgirt Savaşı esnasında uygulamaya koymuş ve IV. Romanos'un, Sultan Alp Arslan'a esir düşmesine sebep olmuşlardır. Bu, Bizans-Selçuklu ilişkilerinin mahiyetini değiştiren ve İmparatorluğun Anadolu'yu kaybetmesine neden olan çok önemli bir dönüm noktasıdır.

IV. Romanos'u bertaraf eden *Kaisar* Ioannes Doukas, yeğeni VII. Mikhail'i (1071-1077) tahta oturtmuştur. Ancak çok geçmeden VII. Mikhail'in gözünden düşmüş ve Norman isyancı Rouselios'un üzerine bir intihar görevine gönderilmiştir. Ioannes bu görevde Rouselios tarafından mağlup ve esir edilmiştir. Sonuçta, Rouselios'un kuklası olarak İmparator ilân edilmiştir. Bu ihanet, VII. Mikhail'in Türkleri Bizans'ın iç mücadelelerinde kullanmasına ve Anadolu'daki Türk fetihlerinin hız kazanmasına neden olan bir başka dönüm noktasıdır. Ioannes, VII. Mikhail tahttan indirildikten sonra da Doukas ailesinin iktidarda kalması için türlü entrikalarda ve iç çatışmalarda rol oynamıştır. Sonuç olarak, Ioannes, Doukas ailesinin çıkarlarını İmparatorluğun çıkarlarının önünde tutarak telafisi imkânsız kayıplara neden olmuştur. Bu çalışmada, Ioannes'in XI. yüzyılın ikinci yarısındaki faaliyetleri ve İmparatorluğun yaşadığı felaketlerdeki rolü üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Ioannes Doukas, Doukas ailesi, Bizans İmparatorluğu, Türkler.

Sub. Date: 29.03.2025

Acc. Date: 06.05.2025

Pub. Date: 30.06.2025



10.71138/turkav.1668057

Portrait of a Traitor: *Caesar* Ioannes DoukasDr. Öğr.Üyesi Mehmet YAĞCI |  [0000-0002-6372-9339](https://orcid.org/0000-0002-6372-9339)

myagci@aku.edu.tr

Afyon Kocatepe University, Faculty of Science, Afyonkarahisar, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/03a1crh56>**Abstract**

The Byzantine Empire fell into great instability in the second half of the XIth century, following the fall of the Macedonian Dynasty (867-1056). During this period, many of Byzantium's mighty families rebelled to become the founders of a new dynasty. These struggles for power led to major weaknesses in the Empire's border defences. John Doukas was the most important kingmaker in the second half of the XIth century, a period of some turning points for the Empire. From 1057 to the end of the 1080s, John stood out as a decisive figure in Imperial politics.

John Doukas was honoured with the title of *Caesar* by his older brother Constantine X (1059-1067). The title of *Caesar* made John an important centre of power in the ensuing struggles. As the most senior member of the Doukas family, John patronised Empress Eudokia and her son Michael after the death of Constantine X. When Eudokia was unable to resist the Turkish raids that posed a great threat in Anatolia during these years, she married Romanos Diogenes and put him on the throne. However, when Romanos IV (1068-1071) did not respect the suzerainty of Eudokia and her son Michael, John intervened. John and his son Andronikos put their treasonous plan into practice during the Battle of Malazgirt and caused Romanos IV to be captured by Sultan Alp Arslan. This was a very important turning point that changed the nature of Byzantine-Seljuk relations and caused the Empire to lose Anatolia.

Having eliminated Romanos IV, *Caesar* John Doukas placed his nephew Michael VII (1071-1077) on the throne. However, he soon fell out of favour with Michael VII and was sent on a suicide mission against the Norman rebel Rouselios. On this mission, John was defeated and captured by Rouselios. As a result, he was proclaimed Emperor as Rouselios' puppet. This betrayal was another turning point that led Michael VII to use the Turks in Byzantine internal struggles and to the acceleration of Turkish conquests in Anatolia. Even after Michael VII was deposed, John played a role in various plots and internal conflicts in order to keep the Doukas family in power. As a result, John put the interests of the Doukas family ahead of the interests of the Empire, causing irrecoverable losses. This study focuses on the activities of John in the second half of the XI century and his role in the disasters the Empire suffered.

Keywords

John Doukas, Doukas family, Byzantine Empire, Turks.

Giriş

II. Basileios (976-1025) ve VIII. Konstantinos'un (1025-1028) geride erkek bir varis bırakmadan ölmeleri sadece Makedon Hanedanı'nın değil, Bizans İmparatorluğu'nun geleceğini de olumsuz etkilemiştir. Makedon Hanedanı, VIII. Konstantinos'un kızları Zoe (1028-1050) ve Theodora (1042/1055-1056) aracılığıyla bir süre daha iktidara tutunmuştur. Ancak Theodora'nın ölümünün ardından hem Makedon Hanedanı sona ermiş hem de İmparatorluk uzun süreli bir istikrarsızlığa sürüklenmiştir.

1056'dan 1081'e kadarki süreçte, Bizans'ın soylu ailelerinden pek çoğu tahtı ele geçirebilmek için isyan etmiş; Bringas, Komnenos, Doukas, Diogenes ve Botaneiates aileleri iktidara gelmiş ve kendi hanedanlarını kurmak amacıyla kıyasıya bir mücadele içine girmişlerdir. İsyanlar arttıkça askerî aristokrasiye yönelik geleneksel şüphe canlanmış, komutanların nüfuzunu kırmak isteyen bazı İmparatorlar orduyu ihmal ederek sınır savunmasını sekteye uğratmışlardır.¹ Sonuçta, İmparatorluk gerek Balkanlarda gerekse de Anadolu'daki düşmanları karşısında aciz kalmıştır. Bu süreçte, özellikle, Anadolu'ya yönelik Selçuklu akınları İmparatorluk için çok yıpratıcı olmuştur. Öyle ki, 1060'lı yıllarda, Selçuklu akıncıları Urfa, Antakya, Kayseri, Konya ve hatta Denizli gibi Anadolu şehirlerinde rahatlıkla at koşturmuşlardır.² Malazgirt Savaşı ve ardından yaşanan iktidar mücadeleleri, İmparatorluğun özellikle Anadolu'daki hâkimiyeti için sonun başlangıcını ifade etmektedir. Nitekim, 1071 ilâ 1081 yılları arasındaki kısa sürede Anadolu'nun çok büyük bir bölümü Türkler tarafından fethedilmiştir. 1081'de bir başka isyancının, I. Aleksios'un (1081-1118) tahtı ele geçirmesi ve Komnenos Hanedanı'nın temellerini atması, İmparatorluğun makûs talihini erteleyen en önemli gelişmedir.

Bizans'ın istikrarsızlık içinde çözüldüğü XI. yüzyılın ikinci yarısının en etkin aktörlerinden biri Ioannes Doukas³'tür. Demetrios I. Polemis, Doukas

¹ *Mikhael Psellos'un Khronographia'sı*, çev. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 197-198 ve 249; John Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History*, çev. John Wortley, Cambridge University Press, Cambridge 2011, s. 450-451; Ioannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti (Kitap XVII-XVIII)*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008, s. 120-121.

² Bkz. Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 30-38.

³ Doukas kelimesi "general" manasındaki *Douks* unvanıyla ilişkilendirilmiştir. Nikephoros Bryennios, *Tarih'in Özeti* adlı eserinde Doukasların bilinen ilk mensubunun Büyük Konstantinos'un bir akrabası olduğunu ve Konstantinopolis *Douks*'u olarak tayin edildiğini

ailesinin tarihine ışık tuttuğu değerli çalışmasında “1067-1081 yılları arasında *Ioannes Doukas*’ın doğrudan ya da dolaylı biçimde dahil olmadığı önemli bir olay neredeyse yoktur”⁴ ifadeleriyle buna vurgu yapmaktadır. *Ioannes*’in adı, tarihî kaynaklarda ilk kez VI. Mikhail (1056-1057) dönemindeki bir hadise vesilesiyle anılmaktadır. VI. Mikhail, her yeni İmparator gibi tahta çıkışının şerefine tayin ve terfiler ile tüm iktidar odaklarına ihsanlarda bulunmuştur. Ancak askerî aristokrasiyi tehdit olarak gördüğü için ordu komutanlarını bu ihsanlardan mahrum bırakmıştır.⁵ Bunun üzerine, komutanlardan İsaakios Komnenos, Katalalon Kekaumenos, Mikhael Bourtzes, Konstantinos Doukas ve kardeşi *Ioannes Doukas* Konstantinopolis’e gelerek İmparator ile görüşme talebinde bulunmuşlardır. İmparator, *Ioannes*’in de içlerinde bulunduğu komutanları huzuruna almış, ancak onların hiçbir talebini kabul etmemiş ve hatta bazılarını azarlamıştır.⁶ Göz ardı edildikleri yetmezmiş gibi aşağılanan askerî aristokrasi mensupları VI. Mikhail’e karşı yeni bir isyan⁷ başlatarak İsaakios Komnenos’u İmparator ilân etmişlerdir.

kaydetmektedir. XI. yüzyıl sonraları-XII. yüzyıl başlarında kaleme alınmış olduğu düşünülen *Timarion* adlı anonim hicviye diyalogu da Bryennios’un kaydını desteklemektedir. Doukas ailesinin köklü bir aile olduğuna şüphe yoktur. Ancak yukarıda bahsi geçen kayıtların Doukas ailesine meşruiyet kazandırma amacı taşıdığı aşikârdır. Zira, Bryennios’un Doukas ailesi ile yakın olduğu bilinmektedir. Nitekim, Leonora Neville, “1070’lerin tarihini *Ioannes Doukas*’ın perspektifinden anlatan bir metinden de yararlandığını” öne sürmektedir. Sonuç olarak, Doukas adı tarihî kaynaklarda ilk olarak IX. yüzyıl ortalarında karşımıza çıkmaktadır. Hiç şüphesiz, Doukas ailesi, X. Konstantinos’un saltanatında en parlak dönemlerini yaşamışlardır. Bkz. Nikephoros Bryennios, *Taribin Özü*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008, s. 26; *Mikhail Psellos’un Khronographia’sı*, s. 237-238; Zonaras, *age*, s. 116-117; *Timarion*, çev. Barry Baldwin, Wayne University Press, Detroit, 1984, s. 47; Demetrios I. Polemis, *The Doukai: A Contribution to Byzantine Prosopography*, The Athlone Press, New York 1968, s. 1-6; Leonora Neville, “A History of the Caesar John Doukas in Nikephoros Bryennios’ Material for History”, *Byzantine and Modern Greek Studies*, C. XXXII, Sayı: 2, 2008, s. 168-188.

⁴ Polemis, *age*, s. 40.

⁵ *Mikhail Psellos’un Khronographia’sı*, s. 197-198.

⁶ Skylitzes, *age*, s. 450-451; Zonaras, *age*, s. 120-121; Alexander Daniel Beihammer, *Byzantium and the Emergence of Muslim-Turkish Anatolia, ca. 1040-1130*, Routledge, New York 2017, s. 103; Peter Charanis, “The Byzantine Empire in the Eleventh Century”, *A History of the Crusades*, C. 1, Ed. Marshall W. Baldwin, University of Pennsylvania Press, Madison, 1969, s. 197.

⁷ İsyân süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Skylitzes, *age*, s. 454 vd.; *Mikhail Psellos’un Khronographia’sı*, s. 198 vd.

Bizans'ta iç isyanların geleneksel kalıbı, İmparatorluk iddiası ile isyan eden generallerin komutası altındaki birlikleri Konstantinopolis'e sürmesi ve sınır bölgelerini savunmasız bırakmasıdır. İmparatoru devirmek için yeterli ordusu olmayan İsaakios Komnenos da Anadolu'daki pek çok birliği beraberinde sürüklemiştir. Hatta, Bizans'ın Anadolu'daki ücretli asker birliklerinden iki Frank ve bir Vareg bölüğünü, Samuk Bey'e⁸ karşı düzenlenecek bir sefer için komutası altına girmelerini emreden sahte İmparatorluk mektubu ile kandırmıştır.⁹ Dolayısıyla, Ioannes Doukas'ın parçası olduğu bu isyan, Anadolu sınırlarında büyük bir savunma zafiyeti meydana getirmiştir. Türkler, fırsattan istifade ile Anadolu'nun doğusunda ve Karadeniz kıyılarındaki pek çok şehre yağma akınları düzenlemiştir.¹⁰ Türk akınlarının hedefi olan bölgelerde, ağırlıklı 451'de kabul edilen Kadıköy itikadını benimsemedikleri için Bizans'ın dinî baskısına uğrayan Ermeni, Süryani vd. halklar yaşamaktadır. Sonuç olarak, Bizans, hâlihazırda dinî baskı ile bunalttığı azınlıkların Türk akınları sırasında can ve mal güvenliğini de temin edemeyince İmparatorluk ile azınlıklar arasındaki gönül bağları da yavaş yavaş kopmaya başlamıştır.¹¹

1. *Kaisar* Ioannes Doukas

Başarılı bir isyanın ardından tahta çıkan I. İsaakios (1057-1059), kısa süren saltanatının son zamanlarında ağır bir hastalığa yakalanınca yerine halef olarak (X.) Konstantinos Doukas'ı (1059-1067) seçmiştir.¹² Bu dönemde Ioannes Doukas'ın Urfa *Katepanoluğu* görevinde bulunduğu düşünülmektedir. Urfalı Mateos, 1059'da Urfa *Douke's*u olan bir Doukas'ın taht için Urfa'dan Konstantinopolis'e davet edildiğini kaydetmektedir.¹³ Hâlbuki, Bizans sarayının önde gelen simalarından Psellos, taht adayı Konstantinos Doukas'ın bu süreçte Konstantinopolis'te bulunduğunu

⁸ Samuk Bey, bir süredir Anadolu'da Bizans topraklarına yönelik akınlar yürütmekteydi. Bkz. Skylitzes, *age*, s. 451-453.

⁹ Skylitzes, *age*, s. 457-458; Beihammer, *age*, s. 103-104.

¹⁰ Ayönü, *age*, s. 23-25; Beihammer, *age*, s. 104-109.

¹¹ Speros Vryonis, Jr, "Byzantium: The Social Basis of Decline in the Eleventh Century", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 2, S. 2, 1959, s. 167-174.

¹² *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 234-241; Michael Attaleiates, *The History*, çev. Anthony Kaldellis & Dimitris Krallis, Harvard University Press, Cambridge 2012, s. 124-127; Zonaras, *age*, s. 114-115.

¹³ *The Chronicle of Matthew of Edessa*, Çev. Ara Edmond Dostourian, University Press of America, Maryland 1993, s. 91.

bildirmektedir.¹⁴ Urfalı Mateos'un Konstantinos ve Ioannes'i karıştırmış olma ihtimalini göz önüne alan araştırmacılar, Ioannes'in bu süreçte Urfa *Katepanosu* olduğunu öne sürmüşlerdir.¹⁵ Ioannes'in Psellos'a Urfa'dan gönderdiği ve 1060'a tarihlenen bir mektuptaki ifadeler bu düşünceye delil olarak sunulmuştur.¹⁶ Eğer ki hadiseler kurgulandığı şekilde gerçekleşmişse, Ioannes o vakitler başkentte bulunan ve tahta yeni geçen ağabeyi X. Konstantinos tarafından çağırılmış olmalıdır.

Dönemin tanıkları tarafından zekâsı ve kabiliyeti ile öne çıkarılan Ioannes Doukas, ağabeyi X. Konstantinos tarafından *Kaisar*¹⁷ unvanı ile onurlandırılmıştır. *Kaisar* Ioannes artık İmparatorluğun yönetiminde X. Konstantinos'un en büyük yardımcısı hâline gelmiştir.¹⁸ Ioannes, *Kaisar* unvanını ağabeyinin saltanatının ilk zamanlarında almış olmalıdır. Zira 1060'a tarihlenen bir mektubunda Psellos, Ioannes'in *Kaisar* unvanını almasından hareketle onu “*İlahî Takdir*” sayesinde “*İmparatorluk makamından pay almış, son derece talibli biri*” olarak nitelendirmektedir.¹⁹ *Kaisar* unvanının XI. yüzyılın siyasî aktörleri arasında en çok Ioannes ile özdeşleştiği dikkati çekmektedir. Dönemin tüm tarih yazarları Ioannes'ten bahsederken *Kaisar* unvanını vurgulamışlardır. Hatta çoğu zaman isim bile vermeden onu *Kaisar* unvanıyla tanımlamışlardır.

Psellos ile bir mektuplaşmalarından, *Kaisar* unvanına rağmen, Ioannes'in bir dönem X. Konstantinos'un gözünden düştüğü anlaşılmaktadır. Psellos, 1060'ta Ioannes'e gönderdiği bir mektupta, onun kendisine gönderdiği mektubu İmparator'a okuttuğunu kaydetmektedir. İmparator, Ioannes'in mektubunu okuduğunda gülümsemiş, ancak manastır tıraşı meselesi

¹⁴ *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 237.

¹⁵ Bkz. Polemis, *age*, s. 35 ve dn.4.

¹⁶ *The Letters of Psellos: Cultural Networks and Historical Realities*, Ed. Michael Jeffreys & Marc Diederik Lauxtermann, Oxford University Press, Oxford 2017, s. 157-158.

¹⁷ *Kaisar* (Καῖσαρ), Bizans siyasî geleneğinde İmparatorların genelde oğulları arasından seçtikleri haleflerine verdikleri bir unvandır. I. Aleksios Komnenos (1081-1118) döneminde yapılan unvan reformu sonrasında hiyerarşide üçüncü sıraya gerilemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cüneyt Güneş, *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları* (IX. ve XI. Yüzyıllar), Selenge Yayınları, İstanbul 2021, s. 52-59; Anna Komnene, *The Alexiad*, çev. E. R. A. Sewter, Haz. ve Not. Peter Frankopan, Penguin Classics, Londra 2009, s. 87.

¹⁸ *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 252-253; *Byzantium in the Time of Troubles, The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, Haz. Eric McGeer & John W. Nesbitt, Brill, Leiden & Boston 2020, s. 68-69; Zonaras, s. 120-121.

¹⁹ *The Letters of Psellos*, s. 157. Ayrıca bkz. Zonaras, s. 120.

yüzünden neredeyse gözyaşlarına boğulmuş; Antakya hakkındaki fermanı ondan haber almak amacıyla çıkardığını, ona zarar vermek niyetinde olmadığını yeminle vurgulamış ve *Kaisar* unvanının, ona duyduğu sevginin gerçek bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir.²⁰ Söz konusu mektup, İmparator ile *Kaisar*'ın arasının belirtilmeyen bir nedenle açıldığını; bu süreçte ağabeyinin gözünden düşen Ioannes'in bir görev bahanesiyle Antakya'ya gönderildiğini ve kendisini güvende hissetmediği için keşiş hayatını benimsemek zorunda kaldığını ortaya koymaktadır.

Karşılıklı mektuplaşmalar, İmparator ile *Kaisar* arasında buzları eritmiş olmalıdır. Zira, çok geçmeden, Ioannes bir kez daha Konstantinopolis sahnesinde öne çıkmıştır. 23 Nisan 1061'de²¹, X. Konstantinos'a karşı İmparatorluk muhafız ve donanma birliklerinin de katılımıyla büyük bir isyan patlak vermiştir. Ioannes, beraberindeki birliklerle Konstantinos Forumu'ndan Büyük Saray'a kadar ilerleyerek isyancıları bastırmış ve ağabeyini isyancıların elinden kurtarmıştır.²²

X. Konstantinos, Ioannes'i *Kaisar* tayin etmekle birlikte, önce 1060'ta "*Mor Odada Doğan*" oğlu Konstantios'u, sonra da henüz tahta çıkmadan önce dünyaya gelen diğer oğulları Mikhail ve Andronikos'u ortak İmparator olarak taçlandırmıştır. Saltanatının son yıllarında ağır bir hastalığa yakalanınca Doukas Hanedanı'nın iktidarının devamı için İmparatoriçe Eudokia'yı naibe tayin etmiş, ondan evlenmeyeceğine dair yazılı teminat almış ve bu teminatı dönemin Konstantinopolis Patriği Ksiphilinos'a emanet etmiştir. Ardından oğullarından başka kimseyi İmparator olarak tanımayacaklarına dair devlet erkânından biat almıştır. *Kaisar* Ioannes'i ise oğullarının vasisi tayin etmiş ve kısa süre sonra ölmüştür.²³

Selçuklu akınlarının Anadolu'da kasırga gibi estiği, Malatya, Kayseri ve Kilikya'nın yağmalandığı bir dönemde naibe Eudokia, X. Konstantinos'a verdiği sözü tutamamıştır. Bunun nedeni ise Selçuklu akınları karşısında

²⁰ *The Letters of Psellos*, s. 157-158.

²¹ Demetrios, I. Polemis, "Notes on Eleventh-Century Chronology", *Byzantinische Zeitschrift*, C. 58, 1965, s. 61.

²² Attaleiates, *age*, s. 130-137; Zonaras, *age*, s. 115-116; *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 251.

²³ *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 252-253; Attaleiates, *age*, s. 168-169; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 68-69; Zonaras, *age*, s. 120-121; Barbara Hill, *Bizans İmparatorluk Kadınları: İktidar, Himaye ve İdeoloji*, Çev. Elif Gökteke Tut, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s. 65-66.

İmparatorluğu korumak için tahtta askerî meselelerde ehil birinin oturmasının şart olduğunu idrak etmesidir. Zira, mevcut durumun devamı hâlinde Türk akınlarından doğan hoşnutsuzluğun yeni bir isyanı tetikleyerek Eudokia ve oğullarının sadece iktidarlarını değil, aynı zamanda canlarını da tehdit etme tehlikesini öngörmüştür. Bu nedenle, önce yeğeni ile evlenmek istediği yönünde dedikodular yayarak Patrik Ksiphilinos'un elindeki yazılı teminatı almış; ardından dönemin önde gelen komutanlarından Romanos Diogenes²⁴ ile anlaşmalı bir evlilik yaparak onu tahta oturtmuştur. *Kaisar* Ioannes Doukas'ın bu oldubittiği gayet sakin bir şekilde karşılaması, evlilik meselesinde Eudokia ya da Romanos'a karşı herhangi bir muhalefette bulunmaması dikkat çekicidir.²⁵

2. İhanet ve Bedeli

Başlangıçta Eudokia ve Mikhail'in İmparatorluk yönetimindeki haklarını koruyucusu olmayı kabul eden IV. Romanos, çok geçmeden başına buyruk hareket etmeye başlamıştır. İmparatoriçe'yi göz ardı etmiş, devlet erkânını dinlemez olmuştur. Dahası, *Kaisar* Ioannes Doukas'tan şüphelenerek birkaç kez onu tutuklatmak ve hatta idam ettirmek istemiştir. Sonunda Ioannes ve oğulları Andronikos ile Konstantinos, üzerlerindeki şüpheyi kaldırmak için İmparator'a sadakat yemini etmek zorunda kalmışlardır.²⁶ Psellos'un Ioannes'e gönderdiği, 1068/9 tarihli bir mektup, *Kaisar*'ın Bithynia'daki malikanesinde avlandığını ortaya koymaktadır.²⁷ Bu mektup, sadakat yemini

²⁴ IV. Romanos Diogenes ve saltanatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Semavi Eyice, *Malazgirt Savaşını Kaybeden IV. Romanos Diogenes (1068-1071)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1971; Ömer Faruk Uyanık, *Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2020; Murat Keçiş, "İhanetten İmparatorluğa: IV. Romanos Diogenes", *Belleten*, C. 86, S. 305, 2022, s. 89-117.

²⁵ *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 255-261; Attaleiates, *age*, s. 169-185; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 70-81; Zonaras, *age*, s. 121-125; *The Chronicle of Matthew of Edessa*, s. 127; Keçiş, *agm*, s. 96-98.

²⁶ *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 261-265; *The Chronicle of Constantine Manasses*, çev. Linda Yuretich, Liverpool University Press, Liverpool 2018, s. 254.

²⁷ *The Letters of Psellos*, s. 254. Doukas Hanedanı'nın en kıdemli mensubu Ioannes Doukas hayli zengindi. Bizans döneminde zenginliğin temel kaynağı doğal olarak araziydi. Ioannes'in IV. Romanos tarafından sürgüne gönderildiği malikane Sapanca Gölü yakınlarında yer almaktaydı. Ioannes'in başka mülkleri de vardı. Bunlardan biri Trakya'da, Moroboundos'taki malikanesiydi. Bkz. Mark Whittow, "Rural Fortifications in Western Europe and Byzantium, Tenth to Twelfth Century", *Byzantinische Forschungen*, C. 21, 1995, s. 62.

etmesine rağmen, *Kaisar*'ın İmparator tarafından başkentten uzaklaştırıldığı ve sürgüne gönderildiğini göstermektedir.

Ioannes Doukas, IV. Romanos'un gerek kendisi gerekse de Doukas Hanedanı'nın iktidarı için büyük bir tehdit hâline geldiğini görerek fırsat kollamaya başlamıştır. Ioannes'in beklediği fırsat çok geçmeden gelmiştir. Zira, IV. Romanos, tahta çıkış amacını gerçekleştirmek, yani Selçuklu tehdidini ortadan kaldırmak için 1068 ve 1069'da İmparatorluk ordularının başında Anadolu'ya üst üste seferler düzenlemiş,²⁸ ancak kesin bir başarı sağlayamamıştı.²⁹ 1070'de ise Doukasların entrikalarından çekindiği için başkenti terk edememiş ve Manouel Komnenos'u Anadolu'ya sevk etmiş, ancak yine istediğini elde edememişti.³⁰ IV. Romanos, Selçuklular karşısında kazanacağı mutlak zafer ile hem saltanatı üzerindeki Doukas vesayetinden kurtulmayı hem de kendi hanedanının temellerini atmayı planlamıştır.³¹ Bu amaçla, 1071'de çok daha iddialı bir seferin hazırlıklarını başlatmıştır.

Burada tarihe “Malazgirt Savaşı” olarak geçen ve şimdiye kadar pek çok araştırmaya³² konu olan mücadele üzerinde ayrıntılı olarak durulmayacaktır. Çalışmamızın odağında, Ioannes Doukas'ın Malazgirt Savaşı öncesi, esnası ve sonrasında gerek Bizans gerekse de Türk tarihinin seyrini değiştiren ve ihanet olarak tanımlanabilecek icraatları bulunmaktadır.

²⁸ Bu iki sefer hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Antonios Vratimos, *The Two Expeditions of the Byzantine Emperor Romanos IV Diogenes in 1068 and 1069*, Basılmamış Doktora Tezi, Cardiff University, 2005.

²⁹ Ayönü, *age*, s. 35-38.

³⁰ Skylitzes'in *Zeyl*'nde müellifi *Kaisar* Ioannes Doukas ve yeğeni Mikhail'in “*pusuda bekeddikleri*”; özellikle *Kaisar*'ın IV. Romanos'a, “ölmesini tercih edecek kadar” düşman olduğu kaydedilmektedir. Bkz. *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 82-83 ve 108-109. Ayrıca bkz. Attaleiates, *age*, s. 186-187; Beihammer, *age*, s. 149-150.

³¹ Psellos, IV. Romanos'un planları hakkında ipuçları vermektedir: “*Bana gelince, Tanrı şahidimdir ki, onu ibtiraslarından vazgeçirmeye çalıştım. İhanet kokan plânlarını biliyordum ve İmparatoriçe ile İmparatorluk adına korkuyordum. Her şeyin ayaklanma ve kargaşalık içinde kaybolmasından endişe ediyordum. Ona, ettiği yeminleri hatırlattım. Her fırsatta, başarısızlığa uğrayabileceğini söyleyip korkutmaya çalıştım: Plânları kendine karşı dönebilirdi.*” Mikhail Psellos'un *Khronographia*'sı, s. 263.

³² Malazgirt Savaşı hakkındaki araştırmalardan bazıları için bkz. Georgios Theotokis, *The Campaign and Battle of Manzikert, 1071*, ARC Humanities Press, Leeds 2024; Carole Hillenbrand, *Malazgirt Muharebesi: Türklerin Efsanesi, İslamın Simgesi*, Çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015; Ali Sevim, *Malazgirt Meydan Savaşı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020; Mustafa Alican, *Malazgirt, 1071, Kıyametin İlk Günü*, Kronik Kitap, İstanbul 2017; Muharrem Kesik, *1071 Malazgirt, Zafere Giden Yol*, Timaş Yayınları, İstanbul 2018.

XII. yüzyıl Bizans tarihçilerinden Konstantinos Manasses, *Synopsis Khronike* adlı eserinde, Ioannes Doukas'ın Malazgirt Savaşı öncesinde IV. Romanos'a karşı kurduğu ihanet planları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır: “*Sonra fısıldanan hikâyeler, aldatmacalar ve hain eylemler vardı. Doğal olmayan nefretin yanı sıra tuzaqlar ve kapanlar da vardı. İmparator'u düşmanlarına kolayca, zorlanmadan, en iyi hazırlanmış bir av olarak teslim etmeyi*³³ *planladılar. Konstantinos Doukas'ın kardeşi Kaisar, ihanet kadehini karıştırdı. Oğlu Andronikos o sırada komutandı. Komployu komutanlara ve oğluna iletti, bir tehlike ağı ördü ve bıçare için kara bir ölüm pelerini dokudu*”.³⁴ *Khronographia*'sı boyunca Doukas Hanedanı'nın sözcülüğünü yapan Psellos, IV. Romanos'un Ioannes'ten şüphelendiğinden bahsetmekle birlikte, *Kaisar*'ın bu şüpheleri haklı çıkaracak herhangi bir eylemini kaydetmemektedir. Zaten çağdaş Bizans tarih yazarlarının hiçbiri, Ioannes'in savaş öncesindeki planlarını Manasses kadar kesin ifadeler ile vurgulamamıştır. Bu noktada, olaylara daha ileri bir tarihten ve çok daha tarafsız bakan Manasses'in kayıtları kıymetlidir.

IV. Romanos, Malazgirt Savaşı'ndaki bozgunla neticelenen sefer sırasında, kesin ve hızlı bir zafer kazanmak için Bizans askerî stratejisine aykırı bazı hatalar yapmıştır. İmparatorluk ordusunu bölmesi, düşmanını küçümsemesi, barış teklifini reddetmesi ve hatta Türklerin geleneksel sahte ricat taktiğini çok iyi bilmesine rağmen, bu tuzağa düşmesi söz konusu hatalardan bazılarıdır.³⁵ Ancak IV. Romanos'un en büyük hatası, bir entrika çevirir korkusuyla seferde beraberinde götürdüğü *Kaisar* Ioannes Doukas'ın

³³ Malazgirt Savaşı'ndan bahseden ilk İslam müellifi olan Turtuşî, *Sirâcü'l-mülûk* adlı eserinde, Sultan Alp Arslan'ın bütün savaş planını İmparator IV. Romanos'u ele geçirmek üzerine kurduğunu kaydetmektedir. Bkz. Aktaran: Hillenbrand, *age*, s. 42-45.

³⁴ *The Chronicle of Constantine Manasses*, s. 254-255. Urfalı Mateos, Manasses'in kaydını destekleyen önemli bilgiler vermektedir. Urfalı Mateos'a göre, Roma ordugâhındaki hainler, savaş öncesinde Selçuklu Sultanı'na mektup göndererek “*kaçma, kuvvetlerimizin büyük kısmı seninle*” demişler ve Sultan'ın barış teklifi karşısında IV. Romanos'u savaşa kışkırtmakla kalmayıp, ona ordunun bölünmesi yönünde tavsiyeler vermişlerdir. bkz. *The Chronicle of Matthew of Edessa*, s. 133-134. Urfalı Mateos'un bu ifadeleri, Malazgirt Savaşı anlatılarına Ermenilerden şüphelenen IV. Romanos'un Rumlar tarafından ihanete uğradıkları motifini dahil etmektedir. Dolayısıyla Ermenileri aklamak ve yaşanan ihaneti “*Ermenileri yok etmek isteyen İmparator'a Tanrı'nın bir gazabı*” olarak sunmak amacı taşımaktadır. Bununla birlikte, Manasses'in Ioannes Doukas'ın ihanet planları hakkındaki kayıtları ile birlikte düşünüldüğünde yapboz tamamlanmaktadır. Nitekim, Ioannes'in oğlu Andronikos'un savaş sırasındaki eylemleri, söz konusu ihanet planının uygulamaya konulduğuna ispatlamaktadır.

³⁵ Theotokis, *age*, s. 133-134 ve 149 vd.; Beihammer, *age*, s. 156-157; Keçiş, *agm*, s. 106-111.

oğlu Andronikos’a artçı birliklerin komutasını emanet etmesidir. Zira, Attaleiates’in vermiş olduğu bilgiye göre, savaşın en belirleyici anı, IV. Romanos’un Türklerin sahte ricat tuzağına düştüğünü anlayıp, geri dönüş için İmparatorluk sancağı ile işaret verdiğinde yaşanmıştır. Andronikos, babası Ioannes ile birlikte planladığı ihaneti uygulamaya koymuş ve İmparator’un yenildiği şayiasını ordu içerisinde yaymıştır. Verilen işaret sonrası ordusunun düzenli bir şekilde geri çekilmesini bekleyen IV. Romanos, yaşanan kargaşa sırasında ordusunu düzene sokmaya çalışsa da başarılı olamamıştır. Bu esnada, IV. Romanos’un durumu ile ilgili ciddi bir belirsizlik hâkim olup, askerlerden kimi İmparator’un Türklere karşı savaştığını ve onları püskürttüğünü, kimi esir düştüğünü, kimi ise öldürüldüğünü bildirmiştir. Sonuçta, İmparator’un komutasındaki merkez birlikleri dışındaki tüm kuvvetler dağınık bir şekilde kaçıya koyulunca, Türk birlikleri tarafından etrafı sarılan IV. Romanos esir düşmüştür.³⁶

Böylece Doukasların “İmparator’u düşmanlarına kolayca, zorlanmadan, en iyi hazırlanmış bir av olarak teslim etme” planı başarıyla tamamlanmıştır. “Andronikos’un ihaneti olmasaydı savaşın sonucu değişir miydi?” sorusuna verilecek cevaplar varsayımdan öteye gitmeyecektir. Ancak savaşın seyri göz önüne alındığında, IV. Romanos’un Selçuklulara esir düşmesine ve akabinde yaşanan olumsuz gelişmelere neden olan etkenin Andronikos’un ihaneti olduğuna şüphe yoktur. Yüzyıllar sonra ilk defa bir Bizans İmparatoru düşmana esir düşmüştür. Bu, İmparatorluk açısından tarifsiz bir itibar kaybı olmuştur.

Fatımî veziri Nasırüddeve b. Hamdan tarafından Mısır’a davet edilen Sultan Alp Arslan’ın 1071’deki seferinin asıl hedefi Bizans İmparatorluğu ve Anadolu değil, İslâm aleminde ikilik çıkaran Şîu Fatımî Halifeliği ve Mısır idi.³⁷ Malazgirt Savaşı, Alp Arslan için bir tercih değil, mecburiyet sonucu meydana gelmişti. Bu nedenle, Sultan, savaş sonrası eline esir düşen İmparator ile zaferin büyüklüğüne kıyasla hayli hafif şartlarda bir antlaşma

³⁶ Attaleiates, *age*, s. 290-297. Ayrıca bkz. *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 120-123; Bryennios, *age*, s. 46-55, özellikle 53-55; Zonaras, *age*, s. 135-137; *The Chronicle of Matthew of Edessa*, s. 134; *The Chronicle of Constantine Manasses*, s. 256-257. Doukas ailesine ve Ioannes Doukas’a yakınlığı malûm olan Mikhail Psellos, IV. Romanos’un uğradığı ihanete hiç değinmemektedir. Bkz. *Mikhail Psellos’un Khronographia’sı*, s. 264-266. Malazgirt Savaşı ile ilgili İslâm kaynaklarının anlatılarına toplu bir bakış için bkz. Faruk Sümer, Ali Sevim, *İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı (Metinler ve Çevirileri)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

³⁷ İbnü’l-Adîm, *Bugyetü’l-taleb fi Tarihi Haleb (Biyografilerle Selçuklular Tarihi)*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1982, s. 13 vd.

imzalamıştır.³⁸ Antlaşma şartlarında Bizans-Selçuklu sınırında kayda değer bir değişiklik talep edilmemiştir. Bu da Fatımî Halifeliği'ni ortadan kaldırmaya niyetlenen Alp Arslan'ın -en azından şimdilik- Bizans ile iyi ilişkiler kurmak istediğini göstermektedir.

Sıbt İbnu'l-Cevzî'nin kaydına göre, IV. Romanos, antlaşmanın ardından verdiği taahhütleri yerine getirebilmesi için bir an evvel Konstantinopolis'e dönmesi gerektiğini belirtmiş ve yola koyulmuştur.³⁹ Doukas ailesinin entrikalarından endişelendiği anlaşılan IV. Romanos'un haklılığı çok geçmeden ortaya çıkmıştır. Müteakip gelişmelerin faillerinden biri olan Psellos'un bildirdiğine göre, saray erkânı, hakkında çelişkili bilgiler geldiği için IV. Romanos yokmuş gibi hareket etme kararı almıştır. Bu noktada, iktidarın Eudokia ve oğlu (VII.) Mikhail arasında nasıl paylaştırılacağı tartışma konusu olmuştur. Sonuçta, Eudokia'nın davetiyle Konstantinopolis'e dönen *Kaisar* Ioannes Doukas'ın başını çektiği, Psellos'un da sözcülüğünü yaptığı hizip, bir saray darbesiyle iktidara el koymuştur. Ioannes'in Malazgirt'te IV. Romanos'a ihanet eden oğlu Andronikos'un teşvikiyle, (VII.) Mikhail Doukas (1071-1078) Varg muhafız birlikleri tarafından meşru İmparator olarak tahta oturtulmuştur. IV. Romanos "*kanun dışı*" ilân edilmiş, onunla işbirliği yapmasından şüphelenilen eşi Eudokia ise manastıra kapanmak zorunda bırakılmıştır.⁴⁰

Romanos Diogenes iktidardan sessiz sedasız çekilmeyince, 1071-1072 yıllarında bir iç savaş patlak vermiştir. *Kaisar* Ioannes Doukas önce küçük

³⁸ Yapılan antlaşmaya göre, İmparator, Sultan'a 1.5 milyon altın kurtuluş akçesi, yıllık 360 bin altın vergi ödeyecek; istenildiğinde Sultan'a yardımcı askerî birlikler gönderecek; Antakya, Urfa, Menbiç ve Malazgirt'i Selçuklulara teslim edecektir. Dahası, Sultan ve İmparator'un çocukları evlendirilecektir. Bizans kaynakları antlaşmada sadece barış ve hanedanlar arası akrabalık bağı kurulmasına yönelik evlilik şartını vurgulamakta, teoride Bizans'ı Selçuklulara tabi kılan diğer şartları "*küçültücü olmayan taahhütler*" olarak nitelendirmektedir. Bkz. Sıbt İbnu'l-Cevzî, *Mir'âtü'l-Zamân Fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011, s. 171-172; Attaleiates, *age*, s. 296-301; *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 268; Bryennios, *age*, s. 56; Zonaras, *age*, s. 138; *The Chronicle of Constantine Manasses*, s. 257; Ali Sevim, "Malazgirt Meydan Muharebesi ve Sonuçları", *Malazgirt Armağanı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993, s. 227-228.

³⁹ "Yerime başka birisi geçirilmeden önce beni derhal memleketime gönderiniz, aksi takdirde amaca ulaşamaz ve ben de İmparator olarak Bizans tahtına geçemem ve bu nedenle de bu şartlardan hiç birisi uygulanamaz." Bk. Sıbt İbnu'l-Cevzî, *age*, s. 171-172.

⁴⁰ *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. 266-270. Ayrıca bkz. Attaleiates, *age*, s. 304-307; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 126-129; Bryennios, *age*, s. 55-58; Zonaras, *age*, s. 138-139; Hill, *age*, s.67.

oğlu Konstantinos'u Romanos'a karşı sevk etmiştir. Ancak Konstantinos, Romanos'u ele geçiremeyince, bu kez büyük oğlu Andronikos'u harekete geçirmiştir. Andronikos, Adana'da gerçekleşen nihaî mücadelede, Romanos'un destekçisi Antakya Doukas'u Haçatur'un ordusunu mağlup etmiştir. Bu gelişmelerin ardından, Andronikos, taht iddiasından vazgeçip manastıra kapanması karşılığında hayatının bağışlanacağı garantisini vererek Romanos'u teslim almıştır.⁴¹

Romanos, önce zehirlenmiş, ardından Konstantinopolis'ten gelen talimat sonrası gözlerine mil çekilerek kör edilmiştir. Ancak mil çekme işlemi acemi bir Yahudi tarafından yapılmış ve gözleri iltihaplanan Romanos birkaç gün ıstırap içinde kıvrandıktan sonra hayatını kaybetmiştir. Attaleiates, talimatın doğrudan VII. Mikhail'den geldiğini bildirerek İmparator'u eleştirmektedir.⁴² Bryennios da Andronikos'un talimatın iptaline aracılık etmesi için babası Ioannes'e mektup gönderdiğini kaydederek fail olarak İmparator'u işaret etmektedir.⁴³ Buna karşın, Psellos VII. Mikhail'in bu vahşetten habersiz olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁴ Skylitzes'in Zeylinin müellifi, yaşananların "Kaisar Ioannes'in işi olduğunu" kaydetmektedir.⁴⁵ Zonaras da "Diogenes'in başına gelenlerin hepsi Kaisar'ın emirleri idi" ifadeleriyle meseleyi özetlemektedir.⁴⁶ Gözlerin mil çekilerek kör edilmesi, Bizans siyasî ve hukukî geleneğinde tahttan indirilen eski İmparatorlara ya da başarısız isyancılara sıkça uygulanan bir ceza ve rutin bir tıbbî işlemdir.⁴⁷ Dolayısıyla, Romanos bu rutin tıbbî işlemin ardından

⁴¹ Mikhail Psellos'un *Khronographia'sı*, s. 270-274; Attaleiates, *age*, s. 306-317; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 128-131; Bryennios, *age*, s. 58-60 ve 62-66; Zonaras, *age*, s. 139-140; Polemis, *age*, s. 65-66.

⁴² Attaleiates, *age*, s. 316-325.

⁴³ Bryennios, *age*, s. 66-67. *Tarih'in Özjü* adlı eserinin kaynaklarından birinin "1070'lerin tarihini Ioannes Doukas'ın perspektifinden anlatan bir metin" olduğu düşünülen Nikephoros Bryennios'un Doukasları aklayan kayıtlarının tarafsız olmadığı göz önüne alınmalıdır.

⁴⁴ Mikhail Psellos'un *Khronographia'sı*, s. 274-275. Işın Demirkent'in vurguladığı üzere [bkz. s. XXII-XXIII], Psellos'un *Khronographia'sının* 1059-1078 yılları arasındaki hadiselerin kaydedildiği ikinci bölümü Doukas Hanedanı için yazılmış bir methiyedir. Dolayısıyla, söz konusu hadiselerin hem faillerinden hem de tanıklarından biri olarak Psellos, talebesi VII. Mikhail ile olduğu kadar Kaisar Ioannes Doukas ile de yakındır. Bu bağlamda, onun VII. Mikhail'i aklayan ve isim vermeden Ioannes'i işaret eden ifadeleri kıymetlidir.

⁴⁵ *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 130-133.

⁴⁶ Zonaras, *age*, s. 140-141.

⁴⁷ Bkz. John Lascartatos, S. Marketos, "The Penalty of Blinding During Byzantine Times", *Documenta ophthalmologica*, C. 81, S. 1, 1992, s. 133-144.

acemi bir Yahudi'nin beceriksizliği nedeniyle değil, kuvvetle muhtemel Ioannes Doukas'ın planladığı bilinçli bir suikast sonucu gözleri iltihaplanarak acılar içinde ölmüştür.

Bizans hâkimiyet telakkisine göre İmparatorluk Tanrı tarafından kurulmuş, İmparatorlar da Tanrı tarafından tayin edilmiştir.⁴⁸ Bu nedenle, ilahî gazabı tahrik etme riski bulunduğundan İmparatorlara yönelik ihanet suçlarına en ağır cezalar öngörülmüştür. *Kaisar* Ioannes Doukas'ın IV. Romanos'a yönelik darbe girişimi de Bizans hukukuna göre net bir ihanet olup, cezası ölümdür. *Ekloga*'daki “İmparator'a karşı komplo kuran ya da başkalarıyla birlikte ona ya da Hristiyan Devleti'ne karşı plan yapan ya da entrika çeviren herkes... derhal öldürülecektir”⁴⁹ hükmü, bunu kesin bir dille ifade etmektedir. Dahası, *Askerî Hukuk*'ta (*Nomos Stratiotikos*) “İmparator'a ihanet eden kişi öldürülecek ve mallarına el konulacaktır. Ayrıca, ölümünden sonra hatırası lanetleneyecektir”⁵⁰ hükmü ile darbecinin öldürülmesiyle yetinilmeyip hatırasının, yani aile adının da lanetleneyeceği bildirilmektedir. Ancak darbeciler, yalnız başarısız olduklarında bu hükümler gereğince cezalandırılmışlardır. Başarılı olduklarında ise darbecinin eylemleri ilahî güç tarafından onaylanan meşru eylemler olarak kabul edilmiştir.⁵¹ Bu nedenle, Ioannes ve Andronikos, ne ihanetleri nedeniyle herhangi bir bedel ödemiş

⁴⁸ Makedon Hanedanı'nın kurucusu I. Basileios (867-886) oğlu VI. Leon'a (886-912) “Erkini Tanrı'dan aldın... tacımı da benim ellerim aracılığıyla Tanrı'dan alacaksın (*Ἐλαβεὶς ἐκ Θεοῦ βασιλείαν... στέφανον ἐκ Θεοῦ διὰ τῆς ἐμῆς ἐδόξω χειρὸς*)” diyerek Bizans hâkimiyet telakkisini ortaya koymaktadır. *Patrologia Cursus Completus, Series Graeca*, Ed. J. P. Migne, C. 107, 1863, s. XXV ve XXXII; G. L. Seidler, *Bizans Siyasal Düşüncesi*, çev. Mete Tuncay, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1980, s. 16-17.

⁴⁹ *The Laws of the Isaurian Era: The Ecloga and its Appendices*, Çev. Mike Humphreys, Liverpool University Press, Liverpool 2017, s. 69; Paolo Angelini, “Treason and Crimes Against the Emperor and the State in the Byzantine Juridical Compilations”, *Teoria e Storia del Diritto Privato*, C. 8, 2015, s. 6; Mustafa Yıldız, *The Discourse of Rebellion in Byzantium in the Eleventh and Twelfth Centuries*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2016, s. 19.

⁵⁰ *The Laws of the Isaurian Era: The Ecloga and its Appendices*, s. 86; Yıldız, *agf*, s. 17-19. Andronikos Doukas'ın Malazgirt Savaşı sırasındaki eylemleri de “eğer bir asker, savaş hatları düzenlenirken ya da çarpışma sırasında mevzisini ya da sancağını terk edip kaçarsa...” hükmü gereği ölüm cezasına tabidir. Bkz. *The Laws of the Isaurian Era: The Ecloga and its Appendices*, s. 82; *The Taktika of Leo VI*, Haz. George Dennis, Dumbarton Oaks, Washington D.C. 2010, s. 150-151.

⁵¹ Rosemary Morris, “Succession and Usurpation: Politics and Rhetoric in the Late Tenth Century”, *New Constantines, Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium 4th-13th Centuries*, Ed. Paul Magdalino, Variorum, Aldershot & Hampshire, 1994, s. 202.

ne de hukukî bir yaptırıma maruz kalmışlardır. Buna karşın, Bizans İmparatorluğu açısından bu ihanetin bedeli çok ama çok ağır olmuştur.

Öncelikli hedefi Fatımî Halifeliği olan Sultan Alp Arslan, IV. Romanos ile yaptığı antlaşmaya önem vermiştir. Nitekim, dönem hakkında bilgi veren pek çok tarih yazarının, saray darbesi sırasında yaşanan mücadelelerde Romanos'un Alp Arslan'dan askerî yardım talebinde bulunduğu ve Sultan'ın yardım göndermeyi kabul ettiği yönündeki kayıtları⁵² bu düşüncemizi desteklemektedir. Abû'l Farac, IV. Romanos'un da benzer bir hassasiyete sahip olduğunu bildirmektedir.⁵³ Buna karşın, IV. Romanos'un saf dışı kalması ile Malazgirt Savaşı sonrasında Selçuklu Devleti ve Bizans İmparatorluğu arasında imzalanan barış antlaşması resmî olarak yürürlüğe girmeden iptal olmuştur. Bu, Bizans-Selçuklu ilişkileri açısından yeni bir dönüm noktasıdır. Çünkü gerek Bizans gerekse de Ermeni kaynakları⁵⁴ tarafından vurgulandığı üzere, Romanos'un ölüm haberini alan Alp Arslan bunun yapılan antlaşmanın iptali anlamına geldiğinin bilinciyle Bizans politikasını değiştirmiştir. Zonaras, "*Sultan, çok üzüldü ve ordusuna, Rum ülkesini istila etmesini buyurdu. Bunun üzerine Türkler, artık sadece talan akınları yürütmekle yetinmediler, tersine bu yöreleri zapt etmeyi amaçladılar*"⁵⁵ ifadeleriyle, bu

⁵² Mikhail Psellos'un *Khronographia'sı*, s. 274; Zonaras, *age*, s. 140; Sibt İbnu'l-Cevzî, *age*, s. 175; Gregory Abû'l Farac (Bar Hebraeus), *Abû'l Farac Tarihi*, C. I, çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 324.

⁵³ "*Sîze [VII. Mikhail'e] nasihatim Sultan'la yapmış olduğum sulbu bozmamaktır. Nasihatimi kabul etmezseniz siz de Hristiyanlar da rahat yüzü görmezler*". Gregory Abû'l Farac (Bar Hebraeus), *age*, s. 324.

⁵⁴ Lastivertli Aristakes, Romanos'un ölüm haberini alan Alp Arslan'ın onun "*intikamını almak istediğini*" kaydetmektedir. Bkz. Lastivertli Aristakes, *Ermeni Bir Rahibin Gözünden Selçuklular ve Anadolu'nun Fethi*, çev. İlhan Arslan, Post Yayınevi, İstanbul 2019, s. 118. Urfalı Mateos'un konu ile ilgili kayıtları ise şu şekildedir: "*Sonra Sultan şöyle dedi: 'Roma ulusunun Tanrı'sı yoktur, bu nedenle bugün hem Persler [Selçuklular] hem de Romalılar tarafından edilen barış ve dostluk yemini geçersiz kılınmıştır; Bundan böyle haça saygı gösteren tüm insanları kılıçla yok edeceğim ve Hristiyanların tüm toprakları köleleştirilecek'. Sultan ne zaman [IV. Romanos] Diogenes'i aklına getirse, tüm Persler [Selçuklular] gibi o da derin bir iç çeker ve ağıt yakardı. Sultan, Horasanlılara hitaben şöyle dedi: 'Bundan böyle hepiniz aslan yavruları ve kartal yavruları gibi gece gündüz kırlarda koşturacak, Hristiyanları katledecek ve Roma ulusuna hiç acımayacaksınız.'*" *The Chronicle of Matthew of Edessa*, s. 135-136.

⁵⁵ Zonaras, *age*, s. 142-143. Ayrıca bkz. *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 138-139; Bryennios, *age*, s. 71-72. Claude Cahen'in IV. Romanos'un ölümünün Anadolu'daki hâkimiyet mücadelelerine etkisine dair ifadeleri hayli çarpıcıdır: "*Türklerle kesin olarak Anadolu'nun kapılarını açan Romanos'un ölümü olmuştur.*" Claude Cahen, "İslâm

politika değişikliğini kaydetmiştir. Bizans, Selçukluların politika değişikliğinin yanı sıra 1071-1081 yılları arasında yaşadığı ve Ioannes Doukas'ın da her birinin aktörü olduğu iç mücadeleler sonucunda Anadolu'nun büyük bir kısmını kaybetmiştir.⁵⁶ Bu sürecin Bizans açısından en trajik sonucu, Anadolu'nun batı ucunda, Konstantinopolis'in kapısı konumundaki İznik'te Türkiye Selçuklu Devleti'nin temellerinin atılmasıdır.⁵⁷

3. İhanet Döngüsü

Kaisar Ioannes Doukas, Romanos Diogenes'i öldürterek Doukas Hanedanı'nın iktidarı önündeki en büyük engeli ortadan kaldırmıştır. Doukas Hanedanı'nın meşruiyetini artırmak ve istikbalini garanti altına almak isteyen Ioannes, VII. Mikhail'i Gürcü Kralı IV. Bagrat'ın (1027-1072) kızı Alanialı Maria ile evlendirmiştir.⁵⁸

Demetrios I. Polemis, VII. Mikhail'i “*zayıf bir İmparator*”, *Kaisar* Ioannes Doukas'ı ise onun “*ardındaki itici güç*” olarak nitelendirmektedir.⁵⁹ Ioannes, yeğeni VII. Mikhail'in saltanatının başlarında, İmparator'un en yakın yardımcısı ve danışmanı olarak hizmet etmiştir. Psellos, İmparator'un kendisi sivil idare ile ilgilenirken; askerî sorumlulukları, çok güvendiği *Kaisar*'a bıraktığını kaydetmektedir.⁶⁰ Kurşun mühürlerinden birinde yer alan⁶¹ ve “*İmparator'un babası, öğretmeni ve koruyucusu*” anlamlarına gelen *Basileopator*⁶² unvanı, Ioannes'in VII. Mikhail dönemindeki konumunu çok iyi ortaya koymaktadır.

Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı”, çev. Zeynep Kerman, *Türkiyat Mecmuası*, C. 17, 1972, s. 99.

⁵⁶ Vryonis, Jr, *agm*, s. 174-175.

⁵⁷ Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'da kurulan Türk devletleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Muharrem Kesik, “Malazgirt Zaferi Sonrasında Anadolu'nun Fethi ve İlk Türk Beyliklerinin Kurucuları”, *Alp Arslan ve Malazgirt*, Yay. Haz. Erdoğan Merçil, İ.B.B. Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul, s. 153-194.

⁵⁸ Bryennios, *age*, s. 70; Zonaras, *age*, s. 147; Hill, *age*, s.69-70.

⁵⁹ Polemis, *age*, s. 37.

⁶⁰ Mikhail Psellos'un *Khronographia*'sı, s. 281; Nathan Leidholm, *Elite Byzantine Kinship, ca. 950-1204, Blood, Reputation, and the Genos*, ARC Humanities Press, Leeds 2019, s. 150.

⁶¹ G. Zacos, A. Vegler, *Byzantine Lead Seals*, C. 1, Bölüm 3, J. J. Augustin, Glückstadt 1972, s. 1460-1461.

⁶² *Basileopator* (βασιλεοπάτωρ) unvanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Güneş, *age*, s. 151. *Kaisar* Ioannes Doukas saltanatının başlarında VII. Mikhail'e hocalık yapmıştır. Kitaplara

Nikephoros Bryennios'un kaydına göre, *Kaisar* Ioannes Doukas, İmparatorluğun yönetiminde yetersiz kalan VII. Mikhail'e yardımcı olması için Nikephoritzes adlı bir hadımı *Logothetes tou Dromou*⁶³ makamına tayin ettirmiştir.⁶⁴ Nikephoritzes hayli kabiliyetli olmakla birlikte, sinsî ve entrikacı bir karakter olarak tanımlanmaktadır. Kısa sürede VII. Mikhail'i avucunun içine almış ve ilk iş olarak, kendisini o makama getiren Ioannes'e ihanet etmiştir. İmparator'u, *Kaisar*'ın onun iktidarına bir tehdit olduğuna inandırarak Ioannes'in ayağını kaydırmıştır.⁶⁵ VII. Mikhail'in gözünden düşen Ioannes, avlanmak bahanesiyle Anadolu'ya geçmek istemiş ve 1073'ün sonbahar aylarında oğlu Andronikos'u da alarak bir kez daha Bithynia'daki malikânesine çekilmiştir.⁶⁶

VII. Mikhail, Psellos'tan edebiyat, hitabet ve felsefe dersleri almakla meşgulken, Anadolu'ya yönelik Türk akınlarının şiddeti gün geçtikçe artmıştır. İmparator, Türk akınlarını durdurmak üzere, İsaakios Komnenos komutasında bir ordu sevk etmiştir. Bu orduda bulunan Norman kökenli askerlerin komutanı Bailleullu Rouselios (Ρουσέλλιος) Konya'da yaşanan bir ihtilaf sonucu isyan etmiştir. İsaakios da müteakip mücadelelerde Türklere esir düşmüştür. Rouselios ve beraberindeki 400 Norman askeri kâh Türkler

düşkünlüğü ile bilinen Ioannes, zengin bir kütüphaneye sahipti. Bu kütüphanede pek çok eserin kopyaları mevcuttu. Bunlardan biri, Ioannes'in kâtibî Mikhail Rozaites tarafından istinsah edilen VII. Konstantinos'un meşhur kitabı *De Administrando Imperio*'dur. İmparatorluk yönetimi üzerine kıymetli tavsiyelerin yer aldığı bu kitabın günümüze ulaşan en eski nüshası Ioannes'in kütüphanesindeki kopyadır. Ioannes, yeğeni VII. Mikhail'i İmparatorluk yönetimi hakkında eğitmek için *De Administrando Imperio*'dan istifade etmiştir. Aleksei S. Shchhavelev, "Treatise De Administrando Imperio by Emperor Constantine VII Porphyrogenitus: Date of the Paris. gr. 2009 Copy, Years of Compiling of the Original Codex, and a Hypothesis about the Number of Authors", *Studia Ceranea*, C. 9, 2019, s. 701.

⁶³ *Logothetes tou Dromou* (Λογοθέτης τοῦ Δρόμου) makamının tarihî süreçte görev ve yetkileri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. D. A. Miller, "The Logothete of the Drome in the Middle Byzantine Period", *Byzantion*, C. 36, S. 2, 1966, s. 438-470; Cüneyt Güneş, "Philotheos'un Klētorologion Adlı Eserine Göre Bizans İmparatorluğu'nda Posta Teşkilatı ve Görevlileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 41, S. 71, 2022, s. 191-224.

⁶⁴ Bryennios, *age*, s. 70. Sadece Nikephoros Bryennios, Hadım Nikephoritzes'i İmparator VII. Mikhail'e takdim eden kişinin *Kaisar* Ioannes Doukas olduğunu bildirmektedir.

⁶⁵ Attaleiates, *age*, s. 326-333; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 136-139; Zonaras, *age*, s. 141-142.

⁶⁶ Bryennios, *age*, s. 71; Polemis, *age*, s. 66-67.

kâh Bizanslılar ile savaşıarak Sivas, Malatya ve Konya civarlarında talanda bulunmuştur.⁶⁷

İmparatorluk Anadolu'sunu askerî ve maddî açıdan hayli yıpratın Rouselios, bazı bölgeleri vergiye bağlamıştır. Mevcut krizi fırsata çevirmek isteyen *Kaisar* Ioannes Doukas, 1074 yılı ilkbaharında Konstantinopolis'e gelerek VII. Mikhail ile arasındaki buzları eritmiştir. Bu durumdan rahatsız olan Nikephoritzes, Ioannes'ten kurtulmak için türlü entrikalar tertiplemiştir. Sonunda VII. Mikhail'i ikna ederek, Rouselios'a karşı sevk edilecek ordunun komutanı olarak Ioannes'in tayin edilmesini sağlamıştır.⁶⁸ Nikephoritzes, Anadolu'da fırtına gibi esen Rouselios'a karşı Ioannes'i adeta bir intihar görevine göndermiş ve aklınca ondan ebediyen kurtulmuştur.

Kaisar Ioannes Doukas, İmparatorluk ordusunun başında Anadolu'ya geçmiş ve Sakarya Nehri üzerindeki Zompos Köprüsü civarında ordugâh kurmuştur. İmparatorluk ordusunun merkez kuvvetleri Ioannes, sağ kanadı Norman kökenli Papas,⁶⁹ sol kanadı Ioannes'in oğlu Andronikos, artçı birlikleri ise Nikephoros Botaneiates komutasındadır. Ioannes, diplomatik temaslar sonuç vermeyince İmparatorluk ordusuna Sakarya Nehri'ni geçme emrini vermiş⁷⁰ ve tarihe Zompos Köprüsü Savaşı⁷¹ olarak geçen mücadeleyi başlatmıştır. Savaş sırasında Norman komutan Papas saf değiştirmiş; Ioannes, Rouselios ve Papas komutasındaki Normanlar tarafından kuşatılmış; artçı birliklerinin başındaki Botaneiates ise Ioannes'e

⁶⁷ Attaleiates, *age*, s. 332-335; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 138-139; Bryennios, *age*, s. 71-75 ve 86; Zonaras, *age*, s. 142-144; Zeynep İnan Aliyazıcıoğlu, "XI. Yüzyılda Anadolu'da Norman Şeflerinin Faaliyetleri", *History Studies*, C. 10, S. 1, 2018, s. 10-11.

⁶⁸ Bryennios, *age*, s. 86-87.

⁶⁹ Ioannes, Norman asilere karşı çıktığı bir seferde, ordunun bir kanadını başka bir Norman birliğine emanet etmekle, kendisine pahalıya mâl olacak büyük bir stratejik hata yapmıştır.

⁷⁰ Attaleiates'in bildirdiğine göre, Nikephoros Botaneiates, Sakarya Nehri'ni geçmenin stratejik bir hata olacağı hususunda Ioannes Doukas'ı uyarılmış, ancak *Kaisar* bu uyarıyı dinlememiştir. Bkz. Attaleiates, *age*, s. 336-339. Botaneiates'e atfedilen uyarı haklıdır. Ancak bu satırlar, Attaleiates'in *Tarih* adlı eserini ithaf ettiği Botaneiates'in ihanetini gizleme ve sorumluluğu *Kaisar* Ioannes Doukas'a atma çabası olarak okunmalıdır.

⁷¹ Zompos Köprüsü Savaşı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Antonios Vratimos, "Roussel's Decisive Victory Against the Byzantines at the Sangarios River (1074)", *Byzantion Nea Hellás*, S.41, 2022, s. 187-204.

yardım yerine, ihanet ederek birliklerini geri çekmiştir. Sonuçta İmparatorluk ordusu mağlup olmuş, Ioannes ve oğlu Andronikos esir düşmüştür.⁷² Ioannes'in Zompos Köprüsü Savaşı'nda, Malazgirt'te IV. Romanos'a karşı tertiplemediği gibi bir ihanete maruz kalması ve sonunda tıpkı IV. Romanos gibi düşmana esir düşmesi tarihin garip bir cilvesi olsa gerektir. VII. Mikhail ve Nikephoritzes'in Botaneiates'in ihanetindeki rolü belirsiz olmakla birlikte, her ikisinin de *Kaisar*'dan kurtulma istediği bilinmektedir. Dolayısıyla, bu ihanetin planlı bir tertip olma ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

Üzerine gönderilen İmparatorluk ordusunu mağlup ettikten sonra ordusunun mevcudu gün geçtikçe artan Rouselios,⁷³ Sakarya Nehri boyunca uzanan pek çok şehri hâkimiyet altına almıştır. Esaret altındaki *Kaisar* Ioannes Doukas'a iyi davranmış ve onun yaralı durumdaki oğlu Andronikos'un Konstantinopolis'e gitmesine izin vermiştir. VII. Mikhail ise Ioannes'in diğer oğlu Konstantinos'u asilerin üzerine sevk edilecek yeni ordunun komutanı tayin etmiştir. Ancak Konstantinos seferden önce hastalanarak ölmüştür. Önünde ciddi bir engel kalmayan Rouselios, Üsküdar'a kadar ilerlemiş, başkentini karşısında ordugâh kurmuş ve etrafı yağmalamıştır. VII. Mikhail ise bir yandan Rouselios'a *Kouropalates*⁷⁴ unvanını teklif etmiş, diğer yandan Anadolu'da akın yürütmekte olan Türk Beyi Artuk'tan destek istemiştir. Bunun üzerine, Rouselios, İzmit'e çekilerek isyanın mahiyetini değiştirmiş ve Ioannes Doukas'ı İmparator ilân etmiştir. Rouselios, bu hamlesi ile Ioannes aracılığıyla VII. Mikhail'e karşı başkentteki muhaliflerden, Türklere karşı ise Bizans birliklerinden destek

⁷² Zompos Köprüsü Savaşı'nı en ayrıntılı anlatan tarih yazarı Bryennios'tur. Bryennios, *age*, s. 87-90. Ayrıca bkz. Attaleiates, *age*, s. 334-339; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 140-141; Anna Komnene, *age*, s. 9-10; Zonaras, *age*, s. 144; Vratimos, *age*, s. 194-201; Aliyazıcıoğlu, *age*, s. 11.

⁷³ 400 kişilik küçük bir birlik ile macerasına başlayan Rouselios, sadece birkaç ayda gerek Norman gerekse de diğer etnik gruplardan müteşekkil, yaklaşık 3000 kişilik bir orduya sahip olmuştur. Attaleiates, *age*, s. 342-343; Georgios Theotokis, "Rus, Varangian and Frankish Mercenaries in the Service of the Byzantine Emperors (9th-11th c.)", *Byzantina Symmeikta*, C. 22, 2012, s. 149.

⁷⁴ *Kouropalates* (Κουροπαλάτης), Geç antik çağda sarayda düzenin sağlanmasından sorumlu olan kişilere verilen bir saray unvanıdır. I. Ioustinianos döneminde müstakbel İmparator II. Iustinos'a (565-578) bahşedilince *Kouropalates*'in önemi artmıştır. Unvan, ilerleyen yüzyıllarda, sadece İmparatorluk ailesine ve müttefik yabancı (Ermeni ve Gürcü vd.) hanedan mensuplarına verilmiştir. Güneş, *age*, s. 144-145.

kazanmayı amaçlamıştır.⁷⁵ Böylece Ioannes, bu kez yeğeni VII. Mikhail'e karşı bir ihanetin başrolünde yer almıştır. Bryennios, İmparator niteliklerine haiz bir karakter olarak tasvir ettiği Ioannes'in başlangıçta gönülsüz olduğunu ve hatta kaçmaya çalıştığını, ancak daha sonra başkentteki yandaşlarıyla haberleştiğini ve herkesin bu “*erdemli*” kişiyi desteklediğini kaydederek bu ihaneti kaçınılmaz bir eylem gibi sunmaya çalışmaktadır.⁷⁶

Artuk Bey komutasındaki Türklerin VII. Mikhail'e destek olması mücadelenin seyrini değiştirmiştir. Türklerin kendilerine doğru ilerlediklerini öğrenen Rouselios ve Ioannes Doukas komutasındaki asiler, Sapanca Dağı'nın eteklerinde ordugâh kurmuştur. Ioannes'in uyarılarını dinlemeyip Türklerin geleneksel sahte ricat tuzağına düşen Rouselios, mağlup ettiğini düşündüğü öncü kuvvetleri takip ettiği sırada etrafı çevrilerek bozguna uğratılmıştır. Sonuçta hem Rouselios hem de kısa süre önce İmparator ilân edilen Ioannes, Artuk Bey'in eline esir düşmüştür. Ioannes esaret sürecinde Türklerden konumuna yaraşır bir muamele görmüştür. Rouselios'un eşi VII. Mikhail'den önce davranmış, kurtuluş akçesini ödeyerek asinin serbest bırakılmasını sağlamıştır. Artuk Bey'in İmparatorluk yolunda Ioannes'i desteklemesinden endişelenen VII. Mikhail de ilk fırsatta kurtuluş akçesini ödeyerek amcasını teslim almıştır. Hâlihazırda bir asi konumunda olduğunun bilincinde olan Ioannes, öldürülmek ya da sakat bırakılmaktan korktuğu için, VII. Mikhail'in huzuruna çıkmadan önce erguvan renkli İmparatorluk kıyafetlerini çıkartmış, İgnatios⁷⁷ adı ile keşiş libası giymiş ve saçlarını tıraş ettirmiştir.⁷⁸ Böylece Ioannes, ağabeyi X. Konstantinos'un saltanatındaki gözden düşüşünden sonra ikinci kez manastır hayatını benimsemek zorunda kalmıştır.

⁷⁵ Bryennios, *age*, s. 91-95; Attaleiates, *age*, s. 338-345; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 140-141; Zonaras, *age*, s. 144-145; Jonathan Shepard, “The Uses of the Franks in Eleventh-Century Byzantium”, *Anglo-Norman Studies*, C. 15, 1993, s. 300.

⁷⁶ Bryennios, *age*, s. 94-95; Neville, *age*, s. 178.

⁷⁷ Ioannes Doukas'a ait bir kurşun mühürde yer alan “*Κόμει, Βοήθει τῷ σῷ δοῦλω Ἰγνατίῳ μοναχῷ τῷ καίσαρι* (Tanrım, hizmetkârın olan keşiş Kaisar İgnatios'a yardım et)” ifadesi onun keşiş ismi olarak İgnatios'u seçmekle birlikte, *Kaisar* unvanını da kullanmaya devam ettiğini göstermektedir. Zacos, Veglery, *age*, s. 1461.

⁷⁸ Bryennios, *age*, s. 95-97; Attaleiates, *age*, s. 344-351; *The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes*, s. 140-143; Zonaras, *age*, s. 145-146.

VII. Mikhail, *Kaisar* Ioannes Doukas'ın Rouselios'un isyanını bastırmakta başarısız kalması ve asilerin İmparator'u olarak öne çıkmasının ardından Türkler ile ittifaka mecbur kalmıştır. Bu, Türklerin Anadolu'nun iç ve batı bölgelerinde rahatça at koşturmalarına zemin hazırlamıştır. Anna Komnene, Rouselios'un 1075'te babası Aleksios Komnenos tarafından yakalanma sürecini anlatırken Selçuklu Sultanı Melikşah'ın (1072-1092) kardeşi Tutuş'un “*güçlü bir ordu ile Roma topraklarını yağmalamak için Anadolu'nun ücra köşelerinden gelmiş*” bulunduğunu bildirmektedir.⁷⁹ Dolayısıyla, Ioannes'in Rouselios karşısındaki hezimetini ve İmparatorluk macerasının Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesinde önemli bir dönüm noktası olduğu ortadadır.⁸⁰ Nitekim Anna, 1078'e gelindiğinde, Türklerin Karadeniz kıyılarından Çanakkale Boğazı'na, Kilikya'dan Ege kıyılarına kadar sokulduğunu ve Anadolu'da Bizans hâkimiyetinin son derece küçüldüğünü bildirmektedir.⁸¹ Anna'nın babası Aleksios'u bir kurtarıcı olarak sunmak için selefleri dönemindeki kayıpları abarttığını göz önüne alsak dahi, bu kayıt, Ioannes'in Rouselios karşısındaki hezimetini ve İmparatorluk iddiasının ardından Türklerin hızlı bir şekilde, öncesine nispetle çok daha geniş bir coğrafyayı hâkimiyet altına aldıklarını göstermektedir.⁸²

Keşiş olduktan sonra VII. Mikhail tarafından canı bağışlanan *Kaisar* Ioannes Doukas, 1074'te, bir kez daha sürgüne gönderilmiş ve Trakya'da Moroboundos'taki malikanesine çekilmiştir.⁸³ Ioannes'in yokluğunda VII. Mikhail, Balkanlarda Peçenek ve Bulgar, Anadolu'da ise Selçuklu saldırıları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bir ara (Yaşlı) Nikephoros Bryennios'u *Kaisar* unvanıyla ortak İmparator ilân etmek istemiş, ancak Konstantinos Keroularios'un uyarıları sonrası vazgeçmiştir.⁸⁴ Hâl böyleyken *Kaisar* unvanı, Ioannes'in adı ile adeta özdeşleşmiştir. Zira, anlaşıldığı kadarıyla, Ioannes dünyevî hayattan elini pek de çekmemiştir. Öyle ki, dönemin tarih yazarları doğrudan bildirmeseler de Ioannes, VII. Mikhail'in

⁷⁹ Anna Komnene, *age*, s. 10-11.

⁸⁰ Vratimos, *age*, s. 200-201; Beihammer, *age*, s. 209-215; Charanis, *age*, s. 201.

⁸¹ Anna Komnene, *age*, s. 16.

⁸² Bu noktada Türk akınlılarının nereye kadar ulaştığına dair bir fikir edinmek için bkz. Cüneyt Güneş, “On Birinci Yüzyılda Bir Keşişin İzinden: Patmoslu Christodoulos ve Türkler”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, C. 6, Sayı: 1, 2023, s. 427-446.

⁸³ Bryennios, *age*, s. 97; Whittow, *age*, s. 62.

⁸⁴ Bryennios, *age*, s. 115-117.

saltanatının son aylarında sürgünden dönmüş ve Konstantinopolis sahnesindeki yerini almıştır.

Artık yaşlanan *Kaisar* Ioannes Doukas, VII. Mikhail'in saltanatının isyanlar ile sarsıntıda olması ve oğlu Andronikos'un Rouselios ile yapılan savaşta aldığı yaralar yüzünden ölmek üzere bulunması nedeniyle, yokluğunda ailesini koruyacak bir hami arayışı içine girmiştir. Bizans siyasî geleneğinde diplomatik evlilikler kudretli ailelerin ittifakı için en uygun yöntemdir. 1070'lerin sonlarında, yıldızı gün geçtikçe parlayan Aleksios Komnenos, Doukas ailesi için en güçlü hami adayı olmuştur. Ioannes, aile içinden ve dışından şiddetli muhalefete rağmen, Aleksios Komnenos ile Andronikos'tan olma torunu Eirene'yi nişanlamış ve 1078'in Ocak ayında genç çifti evlendirmiştir.⁸⁵

VII. Mikhail'in otoritesi, saltanatının son yıllarında önce (Yaşlı) Nikephoros Bryennios, sonra ise Nikephoros Botaneiates'in isyanları ile sarsılmıştır. Özellikle Botaneiates'in isyanı sırasında *Kaisar* Ioannes Doukas'ın Bizans iktidar odakları arasında hâlâ önemli bir denge unsuru olduğu görülmektedir. Bryennios'un verdiği bilgiye göre, İmparatorluk iddiası ile isyan eden Botaneiates, kıymetli unvanlar ve ihsanlar vaadinde bulunarak Ioannes'i kendi saflarına katılmaya davet etmiştir. Ioannes ise yeğenine ihanet etmeyeceğini ifade ederek daveti reddetmiş ve isyancılar ile haberleşerek aralarında ikilik çıkarmaya çalışmıştır.⁸⁶ Nihayetinde, isyancıların başarılı olacağı anlaşılınca, VII. Mikhail'i tahttan ve dünyevî hayattan çekilmeye ikna etmiştir. Böylece hem yeğenini daha kötü bir akıbetten korumuş hem de III. Nikephoros Botaneiates'in (1078-1081) iktidara yumuşak bir şekilde geçmesini sağlamıştır.⁸⁷

Diplomatik evlilikler, Bizans siyasî geleneğinde, meşruiyetin aktarılması hususunda en önemli araç olmuştur. *Kaisar* Ioannes Doukas, III.

⁸⁵ Bryennios, *age*, s. 121-123 ve 131; Peter Frankopan, "Re-Interpreting the Role of the Family in Comnenian Byzantium: Where Blood is not Thicker than Water", *Byzantium in the Eleventh Century: Being in Between*, Ed. Marc D. Lauxtermann, Mark Whittow, Routledge, New York, 2017, s. 186; Polemis, *agm*, s. 68-69; Hill, *age*, s. 69-72.

⁸⁶ Bryennios, *age*, s. 136-138. Bryennios, bu satırlarda Ioannes Doukas'ın kendisinden şüphe duyan yeğeni VII. Mikhail'e olan sadakatini öne çıkarmaktadır. Neville, *agm*, s. 180-181.

⁸⁷ Bryennios, *age*, s. 138-142; Anna Komnene, *age*, s. 35-36. Nikephoros Botaneiates'in isyan ve tahta geçiş süreci hakkında Attaleiates'in ayrıntılı ve hayli taraflı anlatısı için bkz. Attaleiates, *age*, s. 386 vd.

Nikephoros'a meşruiyetini artırması için selefinin eşi İmparatoriçe Maria ile evlenmesini önermiştir. Bu evlilik ile VII. Mikhail'in oğlu Konstantinos'un ve dolayısıyla Doukas ailesinin iktidar ümitlerini diri tutmayı amaçlamıştır. Buna karşın, kilise kanunlarına göre,⁸⁸ hâlihazırda iki evlilik yapmış bulunan III. Nikephoros ile VII. Mikhail manastır yemini ettiği için kısa süre önce boşanmış kabul edilen Maria'nın evliliği meşru olmadığından, tören anında nikahı kıymakla görevli papaz tereddüt etmiştir. Tehlikeyi fark eden Ioannes, hemen devreye girmiş ve yeni bir papaz getirterek nikahı kıydırmıştır.⁸⁹ Sonuçta, Doukas ailesinin istikbali için kilise kanunlarını çiğnemekten ve alenî bir zinayı meşrulaştırmaktan geri durmamıştır.

Kaisar Ioannes Doukas, tahta geçiş sürecinde III. Nikephoros'a yardımcı olsa da kısa süre sonra Konstantinopolis'te değil, Moroboundos'taki malikanesinde karşımıza çıkmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, III. Nikephoros pek de güvenmediği Ioannes'i geçiş sürecinin ardından başkentten uzaklaştırmıştır. Aleksios ve İsaakios Komnenos kardeşler, 1081'de, III. Nikephoros'a karşı bir isyan başlattıklarında, o dönem Moroboundos'ta ikâmet eden *Kaisar* Ioannes'i kendilerine katılmaya davet etmişlerdir. Ioannes, kısa bir şaşkınlığın ardından Komnenos isyanının bir parçası olmuştur. Diplomatik kabiliyeti sayesinde, henüz yoldayken, önce Byzantios adlı bir vergi tahsildarını ikna ederek Komnenoslar için büyük bir maddî kaynak sağlamış, sonra ise Meriç Nehri civarında bir Türk paralı asker birliği ile karşılaşmış ve onları isyancıların saflarına kazandırmıştır. Aleksios ve İsaakios Komnenos, maddî ve askerî destekle birlikte gelen Ioannes'i gördüklerinde büyük bir sevince kapılmışlardır. Ardından yine Ioannes'in teşvikleriyle Konstantinopolis'e doğru yola koyulmuşlardır.⁹⁰

Kaisar Ioannes, Komnenos kardeşlere, özellikle de Doukas ailesinin damadı Aleksios Komnenos'a ne kadar faydalı olabileceğini çok kısa bir sürede ispatlamıştır. Bunun en önemli göstergesi, isyancıların İmparator seçiminde yaşanmıştır. Ordugâh, Aleksios ile İsaakios arasında

⁸⁸ Ortodoks Kilisesi'nin kanunlarına göre Bizans'ta evlilik, boşanma ve zina kavramları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. John Meyendorff, *Marriage: An Orthodox Perspective*, St. Vladimir's Seminary Press, New York 2000.

⁸⁹ Bryennios, *age*, s. 142-144; Anna Komnene, *age*, s. 82-83; Angeliki E. Laiou, "Imperial Marriages and Their Critics in the Eleventh Century: The Case of Skylitzes", *Dumbarton Oaks Papers*, C. 46, 1992, s. 173-175.

⁹⁰ Anna Komnene, *age*, s. 64-66; Larisa Orlov Vilimonović, *Structure and Features of Anna Komnene's Alexiad: Emergence of a Personal History*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2019, s. 180-182.

bölünmüşken, Ioannes tüm nüfuzunu ve hitabet yeteneğini kullanarak çoğunluğun meylini Aleksios'a döndürmeyi başarmıştır. Dahası, alkışı başlatarak Aleksios'u İmparator ilân etmiştir.⁹¹ Komnenosların ordusu Konstantinopolis önlerine geldiğinde, Aleksios, Ioannes'i başkenti savunan İmparatorluk muhafız birliklerini teftiş etmek ve konu ile ilgili rapor vermekle görevlendirmiştir. Henüz keşiş libasını üzerinden yeni çıkarmış bulunan Ioannes, surlardaki askerler tarafından hakaretlere ve aşağılamalara maruz bırakılmıştır. Buna karşın, Ioannes, Nemçeliler olarak adlandırılan Alman paralı askerlerin ikna edilebileceğini bildirmiştir. Ioannes'in raporuna uygun hareket eden Aleksios, 1 Nisan 1081'de Alman paralı askerlerin koruduğu kapıdan başkente girmeyi başarmıştır.⁹²

III. Nikephoros, Konstantinopolis isyancıların eline geçince, Aleksios'u evlatlık edinme ve ortak İmparator ilân etme vaadinde bulunarak tehlikeyi savuşturmayı planlamıştır. Buna karşın, *Kaisar* Ioannes Doukas, Aleksios'u teklifi müzakere etmek amacıyla saraya gitmemesi için uyarılmış; isyancıların saflarına çektiği dönemin Konstantinopolis Patriği Kosmas aracılığıyla da III. Nikephoros'u dünyevî hayattan ve tahttan çekilmeye ikna etmiştir.⁹³ Böylece Bizans'a yeni bir soluk aldırın Komnenos Hanedanı'nın (1081-1185) kurucusu I. Aleksios (1081-1118) İmparatorluk tahtına oturmuştur. Bu bakımdan, Doukas ailesini iktidarda tutmak için yapmış olsa da Ioannes'in kariyerinde Bizans için yaptığı en büyük hizmet, I. Aleksios'a İmparatorluk yolunu açmasıdır.

I. Aleksios'un Konstantinopolis'e hâkim olduktan sonra karşılaştığı ilk sorun Doukas ailesi ile ilgilidir. I. Aleksios, Komnenos ailesinin geri kalanı, III. Nikephoros'un eski eşi İmparatoriçe Maria ve oğlu Konstantinos ile birlikte Boukoleon Sarayı'nda kalırken; eşi Eirene, *Kaisar* ve Doukas ailesinin diğer fertlerine Aşağı Saray'ı⁹⁴ tahsis etmiştir. Hâl böyle olunca, I.

⁹¹ Anna Komnene, *age*, s. 66-68; Vilimonović, *age*, s. 182-183.

⁹² Anna Komnene, *age*, s. 70-74; Zonaras, *age*, s. 158-159.

⁹³ Anna Komnene, *age*, s. 76-78; Zonaras, *age*, s. 159-160. I. Aleksios'un tahta geçiş sürecinde *Kaisar* Ioannes Doukas'ın rolü hakkında en önemli kaynağımız Anna Komnene'nin *Aleksiad* adlı eseridir. Anna'ya göre, Ioannes, babası I. Aleksios'un tahta çıkışının arkasındaki gerçek güçtür. I. Aleksios'un İsaakios yerine İmparator seçilmesini ve Konstantinopolis'i ele geçirmesini sağlayan Ioannes'tir. Bu sebeple, I. Aleksios, Ioannes'in tavsiyelerini ilahî bir uyarı gibi kabullenmiştir. Anna'nın *Kaisar* Ioannes Doukas ile ilgili kayıtlarının ayrıntılı analizi için bkz. Vilimonović, *age*, s. 177-194.

⁹⁴ Aşağı Saray hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nigel Westbrook, *The Great Palace in Constantinople: An Architectural Interpretation*, Brepols, Turnhout, 2020, s. 229 vd.

Aleksios'un Eirene yerine İmparatoriçe Maria'yı taçlandıracağı yönünde dedikodular yayılmıştır. Üstelik, Doukas ailesinin bir başka damadı, donanma komutanı Georgios Palaiologos, “*Yaşasın İmparator Aleksios ve İmparatoriçe Eirene*” diye bir alkış başlatmış ve Komnenoslar, Eirene'nin bu alkışta adının anılmasından rahatsız olmuşlardır. Palaiologos, I. Aleksios'u destekleme sebebinin Eirene olduğunu söyleyerek alkışı devam ettirmiştir. İşte bu gelişmeler, haklı olarak Doukas ailesini endişelendirmiştir.⁹⁵

Anna Dalassene, I. Aleksios'un annesi olarak sarayda güçlü bir konumdaydı ve zamanında kendisine kumpas kuran Ioannes'e büyük bir kin güdüyordu.⁹⁶ Ioannes, bu güçlü düşmana karşı Patrik Kosmas'ı kendi saflarına çekmeyi başarmış ve İmparatoriçe Maria'yı kendisi ve oğlu Konstantinos için güvence aldıktan sonra saraydan ayrılmaya ikna etmiştir. Belirsizliğin devam ettiği bu birkaç günlük süreçte, I. Aleksios tek başına taç giymiştir. Buna karşın, Doukas ailesinin, özellikle Ioannes'in müttefiki Patrik Kosmas'ın inadı sayesinde, bir hafta sonra da Eirene İmparatoriçe olarak taçlandırılmıştır.⁹⁷ Böylece Ioannes, Doukas ailesini bir kez daha evlilik diplomasisi ile iktidara ortak kılmayı başarmıştır. Komnenos ailesi ile kurulan akrabalık bağı sayesinde, Ioannes ve Doukas ailesi bir süre daha İmparatorluk siyasetine yön vermeye devam etmiştir.

I. Aleksios'un saltanatının ilerleyen yıllarında *Kaisar* Ioannes Doukas'ın ne gibi faaliyetler içerisinde bulunduğunu tespit etmek mümkün değildir. Bu dönemde Ioannes'in üzerine adeta yapışan *Kaisar* unvanının da yeni bir sahibi mevcuttur. I. Aleksios, tahta geçiş sürecinde verdiği söz gereğince Nikephoros Melissenos'u *Kaisar* unvanıyla şereflendirmiştir.⁹⁸ Ölüm tarihi belli olmayan Ioannes, ömrünün kalan yıllarını, iktidarın sağlamış olduğu huzur ve güven içerisinde, I. Aleksios'a danışmanlık yaparak tamamlamış olmalıdır. Zira, I. Aleksios tahta çıktıktan sonra, 1083'ün Aralık ayında “*Mor Odada Doğan*” Anna Komnene, Ioannes Doukas'ın zaman zaman iyi öğütler

⁹⁵ Anna Komnene, *age*, s. 79-81; Hill, *age*, s. 73-74.

⁹⁶ Anna Dalassene, *Kaisar* Ioannes Doukas tarafından Malazgirt Savaşı'nın ardından yaşanan saray darbesi sırasında IV. Romanos ile mektuplaşmakla itham edilmiş ve yargılanmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bryennios, *age*, s. 60-62; Hill, *age*, s. 68-69 ve 72. Anna Komnene, ailesinin iki kolu arasındaki ihtilafta Doukaslardan yana bir üslup benimsemektedir.

⁹⁷ Anna Komnene, *age*, s. 82 ve 84; Vilimonović, *age*, s. 187-188.

⁹⁸ Anna Komnene, *age*, s. 87.

verdiğine tanık olduğunu bildirmektedir.⁹⁹ Anna Komnene'nin bu kaydından yola çıkarak, Ioannes'in en azından 1080'lerin sonuna kadar yaşadığını varsaymak mümkündür. Ailenin son büyük temsilcisi Ioannes'in ölümünün ardından Doukaslar, Komnenoslar ile olan akrabalık bağı sayesinde varlıklarını devam ettirseler de İmparatorluk siyasetinde belirleyici bir güç olma konumlarını kaybetmişlerdir.

Sonuç

Ioannes Doukas, Bizans İmparatorluğu'nun krizler ve iç çatışmalar ile sarsıldığı XI. yüzyılın ikinci yarısında, 1057-1081 yılları arasındaki çoğu hadisede başrolde yer almıştır. İmparatorluk tahtına hiç oturmamasına rağmen, Bizans'ın kaderine bu kadar etki eden çok az kişi olmalıdır. Nitekim Ioannes, 1057'de İsaakios Komnenos'u tahta çıkaran komutanlar içerisinde yer almıştır. Bu isyan, Anadolu'da büyük bir savunma zafiyetine neden olmuştur. İmparatorluk, Türk akınlarının hedefi olan şehirlerde ikâmet eden halkının can ve mal güvenliğini sağlayamaz hâle gelmiştir.

X. Konstantinos'un tahta geçişiyle birlikte *Kaisar* unvanına mazhar olan Ioannes Doukas, ağabeyinin ölümünün ardından gerçekleşen iç çatışmalarda en önemli iktidar simsarı hâline gelmiştir. Doukas ailesinin iktidarını tehdit eden IV. Romanos'a, Bizans tarihinin en önemli kırılma anında, Malazgirt Savaşı'nda büyük bir ihanet sahnelemiştir. Ioannes'in oğlu Andronikos aracılığıyla gerçekleştirdiği ihanet, IV. Romanos'un Selçuklulara esir düşmesine; akabinde gerçekleştirdiği saray darbesi ise IV. Romanos ile Alp Arslan arasında imzalanan Bizans-Selçuklu barış antlaşmasının iptaline ve sonuçta Anadolu'ya yönelik Türk akınlarının mahiyetinin yağmadan fethe doğru değişmesine neden olmuştur. Ioannes'in Doukas ailesinin çıkarlarını İmparatorluk çıkarlarının önüne koyması neticesinde, Bizans, Türk fetihleri karşısında çaresiz kalmış ve kısa sürede Anadolu'nun büyük bölümünde hâkimiyetini kaybetmiştir.

Kaisar Ioannes Doukas, IV. Romanos'a karşı ihanetinin bedelini Nikephoros Botaneiates'in ihaneti yüzünden Norman komutan Rouselios'a mağlup ve esir olarak ödemiştir. Ioannes'in Rouselios'un kuklası olarak imparatorluk iddiasında bulunması, Anadolu'nun kaybında bir başka önemli dönüm noktasıdır. Sonuçta VII. Mihail, tahtını korumak için Artuk Bey'i Bizans'ın iç mücadelelerine karıştırmış ve Türkler, Anadolu'nun iç ve batı bölgelerinde rahatlıkla at koşturur hâle gelmişlerdir.

⁹⁹ Anna Komnene, *age*, s. 66 ve 167.

Doukas ailesini iktidarda tutmak için evlilik diplomasini devreye sokan *Kaisar* Ioannes, torunu Eirene'yi dönemin geleceği parlak komutanı Aleksios Komnenos ile evlendirmiştir. VII. Mikhail ve Doukas Hanedanı, istikrarlı bir kötü yönetimin ardından, 1078'de, III. Nikephoros tarafından devrilmiştir. Ioannes, Doukas ailesinin saraydaki etkinliğini devam ettirmek amacıyla İmparator III. Nikephoros'u VII. Mikhail'in eski eşi İmparatoriçe Maria ile evlendirmiştir. Bu evlilik Ioannes'e istediği etkinliği sağlamamış olmalıdır. Zira, Ioannes, Aleksios ve İsaakios Komnenos kardeşlerin 1081'deki isyanlarına dahil olmuştur. İsyân boyunca Komnenos kardeşlere danışmanlık yaparak alınan bütün kararlarda söz sahibi olmuştur. Bunlardan en önemlisi ise damadı Aleksios'un isyancılar tarafından İmparator ilân edilmesidir. Ioannes'in büyük katkılarıyla I. Aleksios tahtı ele geçirmiştir. Bu, kariyeri dikkatle tahlil edildiğinde, Ioannes'in İmparatorluğa faydalı olan tek icraatıdır. Ioannes, hayatı boyunca Doukas ailesinin çıkarlarını İmparatorluk çıkarlarının önünde tutarak Bizans'ın XI. yüzyılın ikinci yarısındaki çöküşünde çok büyük rol oynamıştır.

Kaynakça | References

Angelini, Paolo, “Treason and Crimes Against the Emperor and the State in the Byzantine Juridical Compilations”, *Teoria e Storia del Diritto Privato*, C. 8, 2015, ss. 1-27.

Attaleiates, Michael, *The History*, Çev. Anthony Kaldellis & Dimitris Krallis, Harvard University Press, Cambridge 2012.

Ayönü, Yusuf, *Selçuklular ve Bizans*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.

Beihammer, Alexander Daniel, *Byzantium and the Emergence of Muslim-Turkish Anatolia, ca. 1040-1130*, Routledge, New York 2017.

Bryennios, Nikephoros, *Tarihin Özü*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.

Byzantium in the Time of Troubles, The Continuation of the Chronicle of John Skylitzes, Haz. Eric McGeer & John W. Nesbitt, Brill, Leiden & Boston 2020.

Cahen, Claude, “İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı”, çev. Zeynep Kerman, *Türkiyat Mecmuası*, C. 17, 1972, ss. 77-100.

Charanis, Peter, “The Byzantine Empire in the Eleventh Century”, *A History of the Crusades*, C. 1, Ed. Marshall W. Baldwin, University of Pennsylvania Press, Madison 1969, ss. 177-219.

Demetrios, I. Polemis, “Notes on Eleventh-Century Chronology”, *Byzantinische Zeitschrift*, C. 58, 1965, ss. 60-76.

Frankopan, Peter “Re-Interpreting the Role of the Family in Comnenian Byzantium: Where Blood is not Thicker than Water”, *Byzantium in the Eleventh Century: Being in Between*, Ed. Marc D. Lauxtermann, Mark Whittow, Routledge, New York 2017, ss. 181-196.

Gregory Abû'l Farac (Bar Hebraeus), *Abû'l Farac Tarihi*, C. I, çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.

Güneş, Cüneyt, *Bizans İmparatorluğu Kurumları ve Unvanları (IX. ve XI. Yüzyıllar)*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021.

Hill, Barbara, *Bizans İmparatorluk Kadınları: İktidar, Himaye ve İdeoloji*, çev. Elif Gökteke Tut, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

Hillenbrand, Carole, *Malazgirt Muharebesi: Türklerin Efsanesi, İslamın Simgesi*, Çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.

İbnü'l-Adîm, *Buğyetü't-taleb fî Tarihi Haleb (Biyografilerle Selçuklular Tarihi)*, Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1982.

İnan Aliyazıcıoğlu, Zeynep, “XI. Yüzyılda Anadolu’da Norman Şeflerinin Faaliyetleri”, *History Studies*, C. 10, S. 1, 2018, ss. 1-19. DOI: 10.9737/hist.2018.567

Keçiş, Murat, “İhanetten İmparatorluğa: IV. Romanos Diogenes”, *Belleten*, C. 86, S. 305, 2022, ss. 89-117. DOI: DOI: 10.37879/belleten.2022.089

Komnene, Anna, *The Alexiad*, Çev. E. R. A. Sewter, Haz. ve Not. Peter Frankopan, Penguin Classics, Londra 2009.

Laiou, Angeliki E. “Imperial Marriages and Their Critics in the Eleventh Century: The Case of Skylitzes”, *Dumbarton Oaks Papers*, C. 46, 1992, ss. 165-176.

Lastivertli Aristakes, *Ermeni Bir Rahibin Gözünden Selçuklular ve Anadolu’nun Fethi*, Çev. İlhan Arslan, Post Yayınevi, İstanbul 2019.

Leidholm, Nathan, *Elite Byzantine Kinship, ca. 950-1204, Blood, Reputation, and the Genos*, ARC Humanities Press, Leeds 2019.

Mikhaıl Psellos’un Khronographia’sı, çev. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.

Morris, Rosemary “Succession and Usurpation: Politics and Rhetoric in the Late Tenth Century”, *New Constantines, Rhythm of Imperial Renewal in Byzantium 4th-13th Centuries*, Ed. Paul Magdalino, Variorum, Aldershot & Hampshire 1994, ss. 199-214.

Neville, Leonora, “A History of the Caesar John Doukas in Nikephoros Bryennios’ Material for History”, *Byzantine and Modern Greek Studies*, C. XXXII, Sayı: 2, 2008, ss. 168-188. DOI: 10.1179/174962508X322669

Patrologiaë Cursus Completus, Series Graeca, Ed. J. P. Migne, C. 107, 1863.

Polemis, Demetrios I., *The Doukai: A Contribution to Byzantine Prosopography*, The Athlone Press, New York 1968.

Seidler, G. L., *Bizans Siyasal Düşüncesi*, çev. Mete Tuncay, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1980.

Sevim, Ali “Malazgirt Meydan Muharebesi ve Sonuçları”, *Malazgirt Armağanı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993, ss. 219-229.

Shepard, Jonathan, “The Uses of the Franks in Eleventh-Century Byzantium”, *Anglo-Norman Studies*, C. 15, 1993, ss. 275-305. DOI: <https://doi.org/10.18778/2084-140X.04.18>

Sibt İbnu'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zamân Fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular*, çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2011.

Skylitzes, John, *A Synopsis of Byzantine History*, çev. John Wortley, Cambridge University Press, Cambridge 2011.

The Chronicle of Constantine Manasses, çev. Linda Yuretich, Liverpool University Press, Liverpool 2018.

The Chronicle of Matthew of Edessa, çev. Ara Edmond Dostourian, University Press of America, Maryland 1993.

The Laws of the Isaurian Era: The Ecloga and its Appendices, çev. Mike Humphreys, Liverpool University Press, Liverpool 2017.

The Letters of Psellos: Cultural Networks and Historical Realities, Ed. Michael Jeffreys & Marc Diederik Lauxtermann, Oxford University Press, Oxford 2017.

The Taktika of Leo VI, Haz. George Dennis, Dumbarton Oaks, Washington D.C. 2010.

Theotokis, Georgios, “Rus, Varangian and Frankish Mercenaries in the Service of the Byzantine Emperors (9th-11th c.)”, *Byzantina Symmeikta*, C. 22, 2012, ss. 125-156. DOI:10.12681/byzsym.1039

Theotokis, Georgios, *The Campaign and Battle of Manzikert, 1071*, ARC Humanities Press, Leeds 2024.

Timarion, Çev. Barry Baldwin, Wayne University Press, Detroit 1984.

Vilimonović, Larisa Orlov, *Structure and Features of Anna Komnene's Alexiad: Emergence of a Personal History*, Amsterdam University Press, Amsterdam 2019.

Vratimos, Antonios, “Roussel's Decisive Victory Against the Byzantines at the Sangarios River (1074)”, *Byzantion Nea Hellás*, Sayı: 41, 2022, ss. 187-204. DOI:10.4067/S0718-84712022000100187.

Vryonis, Jr, Speros, “Byzantium: The Social Basis of Decline in the Eleventh Century”, *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, C. 2, Sayı: 2, 1959, ss. 159-175.

Whittow, Mark, “Rural Fortifications in Western Europe and Byzantium, Tenth to Twelfth Century”, *Byzantinische Forschungen*, C. 21, 1995, ss. 57-74.

Yıldız, Mustafa, *The Discourse of Rebellion in Byzantium in the Eleventh and Twelfth Centuries*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul 2016.

Zonaras, Ioannes, *Tarihlerin Özeti (Kitap XVII-XVIII)*, çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.

 KAMU YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	
Makale Bilgileri:	
Değerlendirme:	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan:	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı / Turnitin / intihal.net vb.
Etik Bildirim:	bilgi@turkav.edu.tr
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları & Lisans:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Article Information:	
Peer-Review:	Double anonymized - Two External
Ethical Statement:	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks:	Yes / Turnitin / intihal.net etc.
Complaints:	bilgi@turkav.edu.tr
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights & Licence:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.